

Maždaug pusė jų — atvykusieji studijuoti. Daug pavardžių rodo jų lietuvišką kilmę, arba tai, kad jie gyveno tuometinės Lietuvos ribose⁸.

⁸ **Abramauskas S.** Galilėjaus mokinys Jonas Lietuvis // Mokslas ir gyvenimas. 1975. Nr. 11. P. 35—36.

Grįždami į tėvynę, tokie asmenys parsiveždavo ne tik žinių, idėjų, bet ir meno kūrinių. Apie tai byloja ir Kaune rasti skulptūrų fragmentai — galima manyti, dalis XVI—XVII a. egzistavusio rinkinio-kolekcijos.

UDK [902.6+748] (474.5)

ALGIRDAS ŽALNIERIUS, VIRGINIJA RIDIKAITĖ

STIKLINIS BOKALAS

1984 m. spalio mėn., restauruojant namą Kauno Rotušės a. Nr. 28 ir kasant naujas požemines patalpas, kiemo pietryčių kampe, šalia įėjimo į rūsi, rastas stačiakampis, 1,8×0,9 m didumo ir 2,6 m aukščio mūrinis įrenginys. Požeminės patalpos rytinė ir pietinė sienos — namo, o vakarinė — rūsi laiptinės pamatai. Siaurinė siena priglausta prie rūsi laiptinės pamatu. Iš likusių skliauto pėdų galima spręsti, kad patalpa buvo perdengta cilindrinio skliautu. Remiantis architektūrinių tyrimų duomenimis teigiama, kad požeminis įrenginys pastatytas tuo pat metu, kaip ir namas Rotušės a. Nr. 28¹. Kol kas nėra visiškai aiški patalpos paskirtis, bet pagal analogiškus radinius Senamiesčio 3-ajame kvartale ir namo Rotušės a. Nr. 26 galima teigti, kad rastas įrenginys — tai tualetų kanalizacijos surinkimo rezervuaras.

Kasinėjimų metu buvo nustatyta, kad patalpos dalis užpilta 0,8—1,1 m storio žvyro sluoksniu, kuriame daug kalkių skiedinio trupinių, plytų duženų, bet nepastebėta jokių organinių medžiagų pėdsakų. Greičiausiai jau statybos metu buvo nutarta atsiskyti tualetų, nes pietinėje sienoje, tiesiai virš požeminės patalpos, buvo įrengtos durys į pirmąjį aukštą. Tuo pat metu ir buvo iš dalies užpiltas tualetų rezervuaras. Užpylime rasta sveikų 9 ir 11,2 cm aukščio, iš vidaus žaliai glazūruotų indelių su ąsomis, datuotinių XVI a. antrąja puse.

Viršutinė požeminės patalpos dalis buvo užpilta 1,5—1,6 m storio tamsiai pilkos žemės sluoksniu, kuriame gausu supuvusios organikos, geltonai glazūruotų apdailos ar grindų plytelių ir jų nuolaužų. Kasinėjimų metu buvo surinkta keliasdešimt įvairios paskirties bei didumo glazūruotų ir neglazūruotų indų, virimo puodų, žaliai glazūruotų ir polichrominių, puoštų stilizuotu augaliniu ornamentu lėkščių, keptuvių, stiklo dirbinių, jų fragmentų. Didesnė buitinės keramikos dalis gerai pažįstama, dažnai randama Kauno senamiestyje ir datuojama XVII a. antrąja puse—XVIII amžiumi. Kiek retesni fajanso dirbiniai, padengti baltai melsvu emaliu ir puošti japonų ar kinų maniera atliktomis buitinėmis scenomis bei peizažais. Šią gamybos technologiją ir puošybą XVII—XVIII a. naudojo Vakarų Europos fajanso meistrai.

Daug rečiau Kauno archeologinėje medžiagoje

¹ Autoriai dėkoja Paminklų restauravimo projektavimo instituto Kauno skyriaus architektėi L. Perevičienei už suteiktas konsultacijas ir leidimą pasinaudoti architektūrinių tyrimų duomenimis.

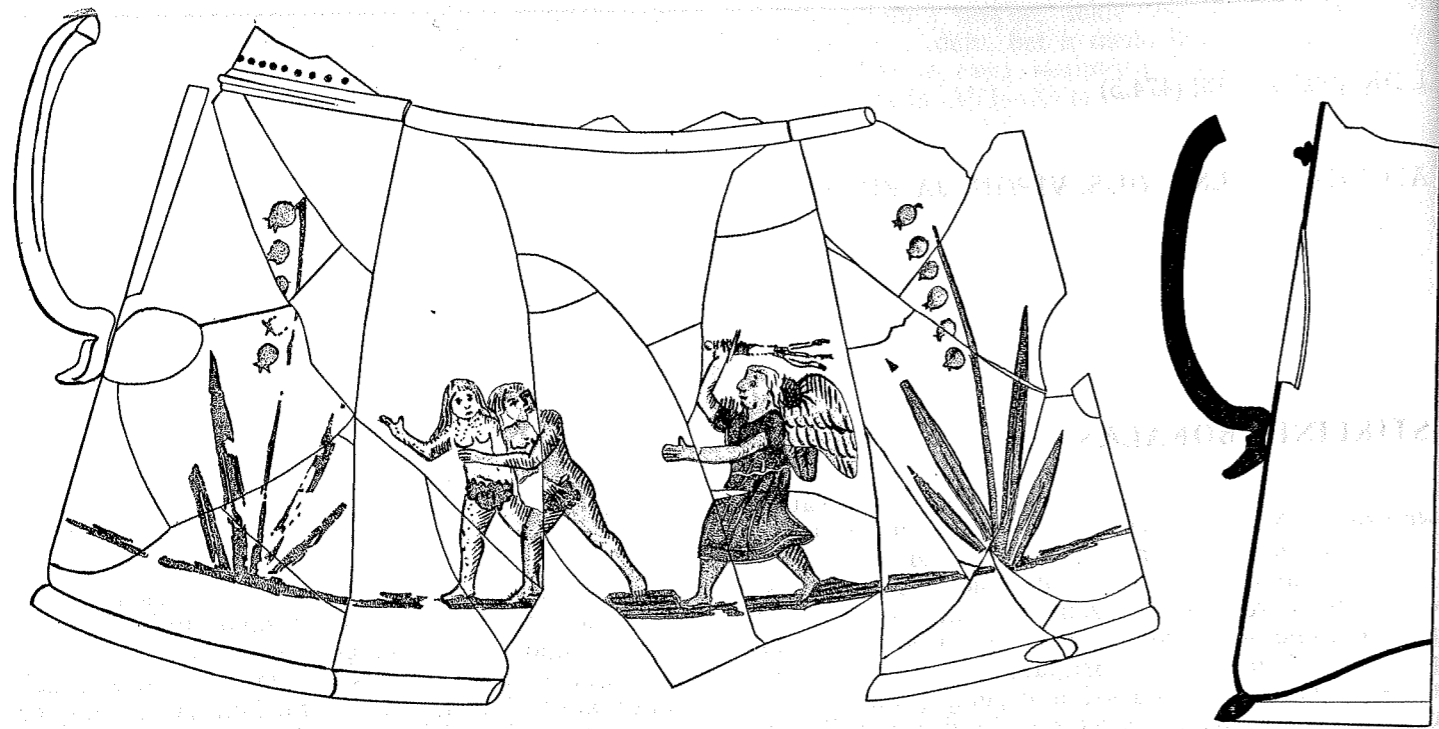
pasitaikydavo stiklinių indų, puoštų spalvotu emaliu. Užpylimo apatinėje dalyje buvo rasti stiklinio bokalo fragmentai, kuriuos pavyko restauruoti (žr. pav.). Išliko didesnė bokalo dalis, nerasta tik paties indo kraštų ir ąsos užbaigimo. Indas yra nupjauto kūgio formos, su ąsa. Stiklo masė balzguna, padengta sidabro spalvos patina. Išlikusios bokalo dalies aukštis 14,4 cm. Sprendžiant iš taškelių ornamento, kuriuo dekoruotas indo kraštas, visas jo aukštis turėjo būti apie 16 cm. Dugnelis įgaubtas, skersmuo 9 cm. Viršutinės bokalo dalies skersmuo 5,3 cm. Panašų skersmenį galbūt turėjo ir indo anga. Sienelių storis 1,5—2 mm. Apatinė bokalo dalis puošta apvaliu velenėliu, panašios formos apvado būta ir viršutinėje indo dalyje. ąsa apvali, jungtyje su sienelėmis profiliuota.

Bokalo sienelė puošta populiaria bibline scena, kurioje pavaizduotas Adomo ir Ievos išvayrimas iš rojaus. Kompozicija paprasta: Adomas vedasi Ievą, juos vejasi šv. Mykolas archangelas su iškeltu ugniniu kalaviju. Šalia žmonių figūrų pavaizduoti fantastiniai augalai su siaurėjančio kardo formos lapais ir žiedais, primenančiais pakalnutę. Bokalo puošimui naudotas žalias, rausvas, raudonas, baltas, geltonas, melsvas emalis.

Nuo XVI a. antrosios pusės stiklinius indus spalvotu emaliu pradėta puošti Vokietijoje². Šie indai buvo dekoruojami stilizuotu augaliniu ornamentu, religinėmis ir žanrinėmis scenomis, žmonių ir gyvulių figūromis, herbais ir t. t. Labai populiarī tapyba ant stiklo tapo XVII a. Spalvoto emalio technika buvo dekoruojamos taurės, stiklinės, buteliai, ąsčiai, bokalai³. Datuojant Kaune rastąjį bokalą, daugiau reikėtų atsižvelgti į kartu rastos archeologinės medžiagos chronologines ribas, negu į jo formos ir puošybos analogijas. Kai kurie jo formos ir puošybos elementai buvo populiarūs jau nuo XVI a. pabaigos, bet įvairiais variantais kartojosi dar ir XVIII amžiuje. Užpylime rastus radinius ir stiklinį bokalą, kurie į Kauną atvežti iš Vakarų Europos, reikėtų datuoti XVII a. pabaiga—XVIII a. pradžia.

² **Шелковников Б. А.** Художественное стекло. Л., 1962. С. 40, 53.

³ **Ciepiela S.** Szkło osiemnastowieczne Starej Warszawy. Warszawa, 1977. Rys. 66; **Bochnak A., Buczkowski K.** Rzemiosło artystyczne w Polsce. Warszawa, 1971. Tab. X. Rys. 197—198; **Vavra J. R.** Das Glass und die Jahrtausende. Prag, 1954. Tab. XXX. 143, 145—148; **Державный музей этнографіи художного промыслу.** Киев, 1967; Applied art of foreign countries. Pav. 10, 11.

Stiklinio bokalo išsklotinė ir pjūvis. V. Ridikaitės piešinys

UDK 696.121

JURIJUS BACHITOVAS, JONAS TATORIS

VANDENS NUO STOGO NUKANALIZAVIMO SISTEMA XIX a. KLAIPĖDOJE

Pastato ilgaamžiškumui didelės reikšmės turi tinkamai įrešta vandens surinkimo ir nuo stogo nukanalizavimo sistema. Stoglovių ir lietvamzdžių formos, jų tvirtinimo konstrukcijos turi įtakos statinio estetiniam vaizdui. Tai suprato jau senovės graikai. Jie karnizo viršutinę dalį paaukštindavo ir už jos darydavo vandens surinkimo lataką. Apatinę karnizo dalį darydavo kiek atsikišusią, su kabančia briauna, kad vanduo neplautų ir negadintų sienos, bet nulašėtų žemyn.

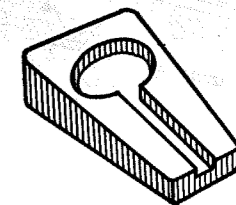
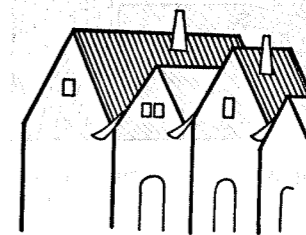
Viduramžių Europos miestuose, kur namai stovėjo vienas prie kito (frontonais pasukti į gatvę), stogų susilietimo vietose įstatydavo medinius, gerokai prasikišusius lovius ir jais vandenį nukreipdavo tolyn nuo pastato. Tokius lovius yra turėję Klaipėdos senamiesčio pastatai, statyti XVI—XVII amžiuje (1 pav.). Šie renesansiniai dvišlaičiai stogai vėliau buvo pakeisti barokiniais laužytos formos mansardiniais stogais. Vis daugiau namų mieste buvo statoma šonais į gatvės pusę. Pastoges darydavo gerokai atsikišusias, nuo jų vanduo lašėjo tiesiog ant žemės. Vandeniui nuo namo nuleisti kiek pagelbėjo stogo apatinėje dalyje buvęs lūžis, kuris atstojė savotišką trampliną. Reikia manyti, jau XVIII amžiaus antroje pusėje aukštesni Klaipėdos pastatai turėjo medinius stoglovius, bet jie neišliko.

XVIII a. pabaigoje—XIX a. pirmoje pusėje klasicizmas vėl sugrąžino dvišlaičius stogus. Be čerpių, Klaipėdoje pradėta stogus dengti gamtinio šiferio plokštėmis, statybose pasirodė dervuotas kartonas. Sumažėjo stogų nuolydžiai, atsisakyta didelių pastogų ir medinių karnizų. Prie stogo apačios pradėta tvirtinti stoglovius, o prie sienų — lietvamzdžius.

1855 metais miesto Statybos policija pareikalavo, kad visi namai, kurių stogų nuolydžiai yra į gatvės pusę, turėtų vandens nubėgimo įrenginius iš nedegių medžiagų. Senųjų namų savininkai buvo įpareigoti per penkerius metus juos padaryti.

1887 metais Prūsijos Viešųjų darbų ministerija šiuo klausimu paruošė naujus nurodymus ir rekomendacijas. Nurodyta, kad metaliniai stogloviai turėtų ne mažesnę kaip 0,8—1,0 cm nuolydį vienam tiesiniam metrui. Kad lietvamzdžiai neužšaltų, nurodyta juos daryti ne plonesnius kaip 12 cm skersmens. Apatinė, prijungiamą prie kanalizacijos lietvamzdžio dalis privalėjo būti ketinė ir dar ištepta asfaltu. Buvo paruošti tipiniai sistemos elementų brėžiniai. Geresnės architektūros statiniams rekomenduoti „dėžutiniai“ — stačiakampio skerspjūvio stogloviai (*Kastenrinne*). Kad lovių nuolydžiai ne-

darkytų fasado, pasiūlyta juos iš priekio pridengti horizontalia dekoratyvine skardos juosta. Kad slenkantis sniegas neužkimštų ir negadintų stoglovių, rekomenduota ant stogo statyti nedideles tvoreles-užtvareas. Beje, nuo 1900 metų tokios tvorelės buvo

1 pav. Zvejų gatvės namai XVIII a. pradžioje. Fragmentas seno piešinio, kurio originalas saugomas Slaptajame Prūsijos kuitūros archyve

2 pav. Tašyto akmens detalė, kurią padėdavo po lietvamzdžiu

privalomos visiems Klaipėdos pastatams, kurių stogų nuolydžiai buvo į gatvės pusę.

Kol nebuvo požeminės kanalizacijos (ji paklota tik 1915 m.), klaipėdiečiai po lietvamzdžiais padėdavo specialius akmenis su ištašyta įduba ir grioveliu (2 pav.), kurie apsaugodavo cokolinę dalį nuo įmirkimo. Viršutinė sistemos dalis, ypač stambesniuose objektuose (kuriuos finansavo valstybė, miestas), buvo įrešiama pagal minėtą rekomendaciją. Vandens surinkimo lovelį iš priekio padengdavo banguota cinko skardos juosta. Jos apačia gulėjo ant karnizo, o viršus lygiavosi į aukščiausius lovelio taškus (3 pav.). Lovelis rėmėsi į kiek pakeltas nuo karnizo lenteles. Kad stoglovio negadintų sniego nušliaužos, ant stogo pastatyta apsauginė tvorelė. Po loveliu karnizas padengtas dviejų sluoksnių šiferio plokštėmis ir dar cinko skarda. Kad metalinis laikiklis nesiliestų prie skardos, į tarpą įdėtos švino plokštelės. Viršutinėje dalyje skarda su laikikliu sujungta kaištukais (3 pav., c), apačioje — prie karnizo pritvirtinta prilituotomis juostelėmis (3 pav., d), kurios galėjo laisvai judėti užlenktos formos laikikliuose (3 pav., e). Šie laikikliai prilituoti prie skardos, dengiančios karnizą. Lovelio ir dekoratyvinės juostos viršų laikė metalinis, sujungtas su stogu laikiklis. Tokius stoglovius turėjo Klaipėdos teatras, buvusi Luizės gimnazija (dabar Pionierių rūmai).

Kiek kitokios konstrukcijos stoglovius darydavo statesniems negu 45° nuolydžio stogams. Čia skardinis lovelis pakeltas ant metalinių laikiklių, kurie

